

A ROMÁN KÜLPOLITIKA DINAMIZMUSA (Era socialistá. 1974. 16.)

Hazánk felszabadulásának 30. évfordulója alkalmából George Macovescu külügyminiszter országunk külpolitikai tevékenységét vizsgálja. Ez a politika megfelel az országban végbement társadalmi, gazdasági és kulturális átalakulásnak. Minden külső befolyástól mentes, önálló és független külpolitikánk a nemzetközi élet aktív tényezőjévé vált. Híven tükrözi népünk érdekeit, törekvéseit, és teljes összhangban van a többi ország és nép alapvető érdekeivel. Ily módon szolgálja a barátság, együttműködés és béke ügyét az egész világon.

A sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építése megköveteli a nemzetközi kapcsolatok következetes ápolását; bel- és külpolitikánk között teljes az összhang.

Külpolitikánk alapelvei nyomatékosan hangsúlyozzák minden állam és nép függetlenségének, szuverenitásának, a teljes jogegyenlőségnek, a bel- és külpolitikába való be nem avatkozás elvének tiszteletben tartását. Kizárják az erőszak alkalmazását, elismerik a területi integritást, a határok sérthetetlenségét, és biztosítják minden nép számára, hogy saját akarata szerint alakítsa életét.

A jogegyenlőség elvének államközi viszonylatban való alkalmazásából következnek: a világ problémáit csak a népek együttműködésével lehet megoldani.

Országunk szüntelenül bővíti, fejleszti kapcsolatait az összes államokkal. Ezek közötti központi jelentőségű testvéri és baráti viszonyunk fejlesztése a szocialista országokkal. Ez a törekvés kifejeződik a KGST keretein belül fokozódó együttműködésben is, amely a szocialista tábor erősítését szolgálja. Állandóan szélesítjük és mélyítjük kapcsolatainkat a gyengén fejlett országokkal. Segítjük őket az elmaradottság felszámolásában, függetlenségük és önállóságuk megszilárdításáért folytatott harcukban. A békés együttélés elvének jegyében sokrétű az együttműködésünk az összes többi állammal, függetlenül politikai-társadalmi berendezésüktől. Mindez megfelel az általános fejlődés objektív követelményeinek.

Országunk minden fórumon igyekszik a béke ügyét gyakorlatilag is előmozdítani. Az RKP 1972. évi konferenciáján

a nukleáris fegyverek betiltását és megsemmisítését, az idegen csapatok kivonását és az idegen katonai bázisok felszámolását javasolták. Az ENSZ, országunk kezdeményezésére, 1970-ben első esetben tűzte napirendjére a fegyverkezési hajszá gazdasági és társadalmi következményeinek és káros hatásának megvizsgálását. Határozottan felleptünk minden erőszakos cselekedet ellen. Ismeretesek erőfeszítéseink a vietnami és közel-keleti béke megteremtésére s a ciprusi konfliktus felszámolására.

Külpolitikánk másik fontos célkitűzése az európai biztonsági konferencia ez évi sikeres befejezése. Országunk mindkét világháborúban súlyos károkat szenvedett. Ez is fokozott tevékenységre készítet annak érdekében, hogy földrészünkön a fegyveres összetűzés lehetőségét kizárjuk. A jelenlegi katonai tömbökre épülő biztonsági rendszer nem megfelelő. Minden európai ország egyformán érdekelt olyan garanciális rendszer létrehozásában, mely a békés építést és fejlődést szolgálja.

Nemzetközi kapcsolataink fejlődését az alábbi számok is bizonyítják: 1947-ben 25 állammal voltunk diplomáciai viszonyban, 1956-ban 38-cal, 1965-ben 67 állammal, 1974-ben pedig már 118 országgal van diplomáciai kapcsolatunk.

Hasonló mértékben nőttek kereskedelmi kapcsolataink is: 1950-ben 29, ma 120 állammal bonyolítunk le árucserét.

Az elmúlt években számtalan találkozás jött létre. Csak a X. kongresszus óta 114 látogatás és találkozó történt, és pedig 90 államfői, 24 pedig miniszterelnöki szinten. A találkozásokon a tartós békét szolgáló egyezményeket kötöttünk.

Külpolitikánk elvszerűsége, a nemzetközi együttélés normái és országunk tevékenysége közötti összhang megszerzte számunkra a megérdemelt nemzetközi presztízt.

NŐKRŐL — NEMCSAK NŐKNEK... (Les Temps Modernes, 1974. 4—5.)

Jean-Paul Sartre folyóirata nem várta meg az UNESCO kezdeményezte *A nők nemzetközi évét*, 1975-öt, hogy korántsem exhaustív igénytel összeállított különszámot adjon ki, melyet szerkesztője, Simone de Beauvoir így vezet be: „Csalódni fog az olvasó, ha arra számít, hogy megtalálja benne a női

sors módszeres és teljes bemutatását [...] csupán azt reméljük, hogy sikerül némi szellemi nyugtalanságot keltenünk." Ennek a reális és realista célkitűzésnek a szám egésze, de a benne foglalt írások jó része külön-külön is elegendő tesz. Kiben kíván nyugtalanságot kelteni, miben akar megzavarni a szerkesztői koncepció, amely inkább látszik igazodni a mintegy harminc szerző mondanivalójához, mint maguk a szerzők valamilyen előzetesen rögzített elgondoláshoz? Választ kérdésünkre a különszám anyagaitól, azok rendkívüli változatoságától kapunk, a szociográfiai felmérés eszközeit hasznosító tanulmányoktól a naplószerű személyes vallomásig és a szabad asszociációs álombeszámolóig, valamint a tudomány, a szépirodalom és a dokumentumértékű spontán emberi megnyilatkozás határára. Ha tárgyukon kívül van bennük valami közös, az éppen a bevezetőben megfogalmazott szándék: gondosan óvott nyugalmukban kívánják megzavarni azokat a férfiakat és nőket, akik egyre kevesebb sikerrel próbálják meggyőzni magukat nem arról, hogy a nők helyzete összhangban volna korunk emberi méltóságáéval, erkölcsi igényeivel, műszaki fejlettségével, a fejlődésnek a felhalmozott anyagi és szellemi értékek biztosította lehetőségével, hanem arról, hogy a probléma azért megoldatlan, mert megoldhatatlan...

A *Les Temps Modernes* szerkesztői és szerzői a jelek szerint annak ellenére, hogy semmit sem szépítenek a fennálló helyzetet, nemcsak bíznak abban, amit a nők felszabadításaként fogalmaznak meg, hanem cselekvőleg segítik a folyamat kibontakozását. Ismert problémák éles sarkításával, új felvetésével vagy szokatlanul bátor megfogalmazásával igyekeznek továbblépni egy olyan úton, amely nem ígérkezik sem simának, sem rövidnek. Sokatmondó a két legértelmesebb szövegcsoporthoz gyűjtőcíme: *Encerclement* és *Rupture du cercle*. A bekerítettségéről, illetve a kirekesztettségéről, egyazon jelenség két oldaláról szól például az a tudományos értékű beszámoló, amelyből a Béarn vidéki falu családstruktúrája rajzolódik ki, mind hagyományos felépítésében, mind pedig szétesésében az elvándorlás, a város felé áramlás hatására. Az ősi, patriarkális családtípuson belül s ennek alárendelten, minthogy a fiatal házások a férj szüleinek házába költöznek, egészen a legutóbbi időkig tartósult egy anyós-központú (a fiatalasszonyt feleségként, munkaerőként, de anyaként is háttérbe szorító) matriarchális hierarchia; újabban azonban az örökölt szokások merevsége és a korszerű igények közötti fel-

oldhatatlan ellentét oda vezetett, hogy egyre több gazdaság gazdátlan marad, egyre több család gyermektelen, sőt egyre több földműves nőtlen, mert a francia falut néhány évtizede nem a legények, hanem a hagyományos családtípusból mindenáron kitörni akaró lányok hagyják el tömegesen. Elsősorban számukra jelentenek felszabadulást a civilizáltabb, korszerűbb városi életforma és munkakörülmények. A folyamat közvetlen hatása a falusi társadalomra az, hogy mindenekelőtt a kisgazdaságok tűnnek el, a nagybirtok terjeszkedik; az urbanizáció kísérő következménye pedig a munkásosztály, de még inkább a kispolgári réteg szerkezetét és mentalitását módosítja: az ipar szakképzetelén, tehát olcsó, igénytelen munkaerőhöz jut, illetve tájékozatlan és konzervatív háziasszonyok kerülnek lakó- és fogyasztói közösségbe lényegesen igényesebb rétegekkel. Ha csupán egyedi sorsok pillanatnyi változását tartjuk szem előtt, ez valóban kitörés a bekerítettségéből. Behatóbb elemzésre kitűnik, hogy az idejétmúlt falusi családszervezet szűk köréből való kitörés valójában egy másféle, kevésbé fojtogató bekerítettségbe, a modern metropolis kötelező, illetve tiltott területeinek a hálózatába helyezi a nők tömegeit.

Üttörő vállalkozás az a kettős, város-szociológiai és csoportszociológiai bekötésű tanulmány, amelyben Claude Enjeu és Joana Save a nagyváros topográfiaját abból a szempontból veszi szemügyre, hogy hol fordulnak meg a leggyakrabban a nők, hol csak elvétve, hol pedig egyáltalán nem. A városi nők többségének napi útvonalai a lakónegyedtől a munkahelyig, vásárcsarnokig, önkiszolgáló boltig, áruházakig pontosan követhetők; nem kevésbé világosan körülhatárolható az a zóna, ahol a nők jelenléte nem tilos ugyan, de mindenképpen kivételesnek tekinthető, számbelileg elenyésző. Ide tartoznak azok a negyedek és épületek, ahol az államhatalom és a kultúra legmagasabb intézményei székelnek.

A nőknek a modern ipari társadalomban kialakult helyzetét különböző, részként is az egészre jellemző területeken vizsgálják azok a tanulmányok, illetve beszámolók, amelyek például: a nagyáruházak (szinte kizárólag) női alkalmazottainak munkakörülményeiről tudósítanak, a sztrájkoló nőkről, a neme szerinti megkülönböztetésről s ennek módzatairól az oktatás és továbbképzés különböző fokain, az ún. „női sajtó” szerepéről a nők hátrányos helyzetének fenntartásában (álproblémák látványos találása, a valóságos tények és tennivalók elkendőzése, illetve hamis beállítá-

sa), valamint arról a — Simone de Beauvoir által — „femme-alibi“-nak nevezett női elitről, amelynek tagjaira szívesen hivatkoznak mint a női jogok korlátlan valóra váltásának lehetőségére, holott néhány kivételes életút, karrier, világhír korántsem jelent egyet a nők tényleges és arányos jelenlétével a közéletben, a gazdaság, a tudomány, a művelődés legfontosabb területein.

Fontosságát megillető teret szentel a folyóirat különszámá a anyaságnak. A legkorszerűbb tudományossággal feltárt pszicho-fiziológiai vonatkozásainak taglálása mellett, melyet személyes élménybeszámolók egészítenek ki, a szerzők mint társadalmi funkciót a modern élet és a gondolkodásstruktúrák összefüggésében tárgyalják azt a partikuláris női funkciót, amely éppúgy lehet a személyiség kiteljesedésének a feltétele, mint a családon és a társadalmon belül alárrendelő, kiszolgáltatottság manipulatív eszköze.

A szám egésze, beleértve a szélsőséges indulatoktól fűtött feminista hitvallásokat is, egyértelműen azt, a marxizmus klasszikusai által már rég leszögeztett tényt támasztja alá, hogy a nőkérdés — legszemélyesebb vonatkozásaiban is — mindenekelőtt társadalmi probléma, megoldása mindkét nem, minden nemzet, az egész emberiség léteéréke. Ezt az elvi álláspontot érvényesítik azok a tudományos tartású tanulmányok, amelyek a szám feldolgozta problematikát a forradalom, illetve a humanizmus távlatában tárgyalják, nem tévesztve szem elől az összefüggések gyakran tapasztalt ellentmondásait.

Elszomorító a *Les Temps Modernes* különszámának az a — már a tartalomjegyzékre vetett első pillantáskor feltűnő — furcsasága, hogy a mintegy harminc szerző közül mindössze öt (!) jegyzi teljes névvel az anyagát, a többi szöveg olvasásakor be kell érünk egy (vagy társzerzők esetében két) női keresztnévvel. Nem tekinthető véletlennek, hogy a nemzetközi tekintélyű, munkatársai megválogatásában messzemenően igényes, legrangosabb francia folyóirat indokoltanak ítélte, hogy nem egy-két, de huszonöt tehetséges és képzett szerzője *gyakorlatilag névtelenül* számoljon be a nők helyzetével kapcsolatos kutatásairól, tapasztalatairól, véleményéről, törekvéseiről, névtelenül tanúszkodjon, általánosítsa, lázadozzon. Már ez a pusztá tény is jelzi a téma „kényes“ voltát, még ha annak tulajdonítjuk is a tömeges anonimatust, hogy a szám munkatársai nem óhajtottak „alibi-nő“-ként, vagyis privilegizált lényként kiválni ténylegesen névtelen társnőik közül, s hogy a közös ügyet helyezték az egyéni szereplés elé-

be; egy ilyen elképzelhető magatartás nagyon etikus, és erősen közösségi motivációt tételez fel. De nem zárhatjuk ki azt a hipotézist sem, hogy a szerzők jó részének számot kellett vetnie azzal, hogy a bemutatott tények, a szenvedélyes kiállás sokkoló hatása közvetlen környezetük, feljebbvalóik heves ellenzését is kiváltja. Akad végül néhány olyan, jószerével exhibicionistának minősíthető megnyilatkozás a köztöltő-vegek között, amely a megbotránkoztató kihívásának kinos következményeivel szembesítheti.

AZ EMBERI NEM LEHETŐSÉGEI (Magyar Filozófiai Szemle, 1974. 1.)

Heller Ágnes jelentékenynek ígérkező tanulmánysorozat közlését kezdte meg a folyóirat e számában. A probléma lényege: a jövő társadalmát a létező emberek alakítják, és a meglévő társadalom formálja a jövő embereit. De vajon a ma emberei, úgy ahogy ma léteznek, teremthetnek-e egy nem a mai emberre méretezett társadalmat?

Kérdéses, hogy vannak-e az ember „második természetének“ a maitól eltérő lehetőségei? Heller Ágnes szerint a kérdőjeleket is meg lehet és meg is kell kérdőjelezni. A szerző ezt tűzi ki feladatául tanulmánysorozatában, melyet a szociálandropológia névvel foglal össze. A megnevezésnek nincsen kapcsolata az angolszász etnológiai iskolával, amely szintén ezzel a terminus technicusszal nevezi meg magát; Hellernél ennek más értelme van: azt kívánja jelezni, hogy elsődleges és megkülönböztetett fontosságú tárgya az emberi nem lehetőségei, természetesen nem mellőzve az ember emberré válásának kérdését sem.

Az emberi nem lehetőségeinek szabad kibontakoztatásához „csupán“ egy olyan társadalmi formáció szükséges, ahol ez mindenki számára lehetséges, ám — jegyzi meg Heller — ez a „csupán“ éppen a *minden*. Az emberiség csak saját lehetőségeit valósíthatja meg, ennyiben beszélhetünk a lehetőségek kifejlesztéséről — a döntő viszont az, hogy minden új tevékenységűtpussal, minden új objektivációval, értékkel stb. egy konkrétan addig még nem létező jön létre, nem nyomot hagy az ember második természetében (a pszichikai-társadalmi természetben), megrögződik, további beépítések bázisává válna. Így, ha az ember teremti, majd a megalkotott bázison újratermelti önmagát, akkor a „beépülés“ permanens folyamatáról beszélhetünk. Rendkívül fontos, hogy a magatartásban megnyilatkozó természetről beszéljünk, és nem természetről általában (az orga-

nisztikus adottságok egyértelmű határokat és korlátokat állítanak a beépítés elé), ugyanis a magatartás, pontosabban az ember emberhez való viszonya, azaz az ember pszichikai-társadalmi szerkezete az a szféra, ahol a beépítés számára végtelen lehetőség nyílik. Tehát: „... az emberiség lehetőségeit a második természet (pszichikus-szociális természet) átalakításában és nem az első természet átalakításában kell keresnünk.“ A természeti korlátok visszaszorítása és az emberi természet beépítése az egyedbe korrelatív folyamat — mondja Heller —, a korreláció a magánvaló nembeli objektívációk szintjén egyértelmű, viszont csak a magáért való nembeli objektívációk szintjén önállósulhat (még ha viszonylagosan is). Így a jog, az erkölcs, a művészet tudatosan a beépítést célozza, míg a természetudomány a külső természet visszaszorítását. A magatartást tekintve az emberi organizmus rendkívül plasztikus a beépítést illetően.

Heller Ágnes olyan ösztönfogalomhoz akart eljutni, amely „egyrészt meg is felel az empirikus és kísérleti tudomány jelenlegi szintjén felderített tényeknek, de ugyanakkor megfelel filozófielméleti és érték-előfeltevései“-nek is. Nem tagadva tehát értékpreferenciáit és filozófiai előfeltevéseit, olyan ösztönmeghatározáshoz szándékozott eljutni, mely „a legvalószínűbb tudományos igazságként“ legyen megfogalmazható.

A döntő filozófiai előfeltevés Marx koncepciója az ember lényegéről, melynek összetevői: a társadalmiság, a tudatosság, az objektíváció, az univerzalizitás, a szabadság. Az emberi történelmet ezen összetevők realizálásának folyamatként foghatjuk fel, és ezek azok a tényezők, melyek az emberiséget jellemzik az állatvilággal szemben, s ezért ezek az ember lehetőségei. Az emberi nembeli lényege a történelem folyamán létrehozott objektívációkban bontakozik ki. Ezen a ponton válik nyilvánvalóvá, hogy miért fontos a „beépülés“ kontra „kifejlődés“ gondolata. „A nembeli képességek ugyanis — a társadalmi munkamegosztás következtében — kifejlődhetnek anélkül is, hogy ezek az *individuumokba* beépülnek vagy akár beépíthetők lehessenek.“ Az „igazi történelem“ a nembeli lényeg minden *individuum* által történő elsajátíthatósága. Ez az elsajátítás nem azt jelenti, hogy minden egyed realizálja az emberi nem minden lehetőségét, hanem hogy *bármely* lehetőségét realizálhatja.

A tudományban használatos fogalmak közül kevés olyan „ideologikus“ fogantatású, mint az ösztön fogalma. Heller Ágnes olyan meghatározásra törekedett, amelynek alapján igazolható az ember

nyitottsága, az a feltevés, hogy a magatartás szempontjából az emberi természet nem az, ami „kifejleszhető“, hanem az, ami „beépíthető“. Egy ilyen ösztönfogalom perspektívájából „az emberi természet“ lehetőségei végtelenek, vagyis a jövő embere a jelen emberéből kötelező módon nem extrapolálható. Egy, a marxi koncepcióra alapozó ösztönfogalom főbb mozzanatait tehát:

1. Mivel az ösztönök genetikai kódban öröklődnek, a bennük felhalmozott információk tisztán biológiaiak, nem tanultak.

2. Ha az ösztönöket belső ingerek váltják ki, ezek az ösztönök eltérő ösztönvezetésű fajok közös jellemzői lehetnek.

3. A külső ingerek (pl. puskaövé) által kiváltott ösztönök a fajra jellemző mozgáskoordinációkban jelentkeznek. Megváltozásuk, átalakulásuk csak mutáció vagy új faj kialakulása révén lehetséges.

4. Az ösztönök mozgáskoordinációban való jelentkezése azt jelenti, hogy mindig egy konkrét akcióban való viselkedésben jelentkeznek, ahol is elemekre nem bonthatók. Az ösztönök izoláltsága jelzi, hogy különböző ösztönökről van szó. Nincsenek tehát általános (szociális, szexuális, menekülési, anyai vagy agressziós) ösztönök.

5. Az ösztönvezetés és a tanult cselekvés kombinálódása jellemző a legfejlettebb emlősökre is. A legegyszerűbben ösztönvezetett állatok, a rovarok bizonyára ezért jelentenek zsákcútcát az evolúció szempontjából. Az „öztönleépülés“ kizárólag az emberre jellemző.

6. Az ösztönök pozitív szelekciós érték szempontjából felülmúlják a faj intelligenciáját. Ha valamely feladatot a faj tanulással meg tud oldani, a feladat szempontjából ösztönei leépülnek. Nem tekinthetők ösztönöknek azok a mozgáskoordinációk, amelyek nem játszanak szerepet a faj és az egyed fenntartásában.

Mind ezek értelmében: az ember nem ösztönvezette lény, mi több, az embernek egyáltalán nincsenek ösztönei, csak „öztönconkjai“, ezek is leépülőben vannak. (A szopásról például igen sok újszülöttet meg kell tanítani.) A biológiai ösztönrendszer leépülésével párhuzamosan a magánvaló nembeli objektívációk rendszere veszi át azok szerepét, és vezeti az egyed cselekvését és magatartását ön-maga és adott társadalmá — végső soron neme — reprodukálásában. Nem lehetséges tehát emberi élet nembeli objektívációs struktúra nélkül.

Következő tanulmányában a szerző az affektusok elméletével, a „második ter-

mészettel", a szükségletek elméletével és a személyiség elméletével kíván foglalkozni.

KULTÚRÁK KÖLCSÖNHATÁSA (Zeitschrift für Kulturaustausch, 1974. 1.)

Semleges fogalom-e az akkulturáció? Milyen jelenséget vagy folyamatot takar? Az akkulturáció problematikája vizsgálható-e figyelmen kívül hagyva a meglévő hatalmi struktúrákat? A Külföldi Kapcsolatok Intézetének Stuttgartban megjelenő negyedévi folyóirata teljes számat szentel e kérdések tisztázásának.

A fogalom terjeszkedését könnyű nyomon követni. A kultúrák kölcsönhatása értelmében felfogott *akkulturáció* az amerikai etnológusok és kultúranthropológusok terminus technicusaként honosított meg a szakirodalomban. Lassan kiszorította az angol szociálintropológiában megszokott *kulturális érintkezést* (cultural contact), Franciaországban pedig a *kultúrdiffúzió és kultúrákereszteződés* kifejezésekkel ütközött meg. A tudományos avantgarde olyan divatszavává lépett elő, mely többértelműségénél fogva csak nehezíti a nemzetközi tudományos kommunikációt.

Az akkulturáció kultúranropológiái megközelítése etnocentrizmusa és történelmietlensége révén egyaránt a kritika keresztüzébe került az 50-es évek folyamán. A kritika ugyan Melville Herskovits 1938-as úttörő meghatározásából indul ki („az akkulturáció olyan jelenségeket foglal magába, melyek különböző kultúrákhoz tartozó csoportok és egyének közvetlen és tartós kapcsolatából származnak, és megváltoztatják az illető kultúrák jellemző viselkedés- és gondolkodásformáit“), de a fogalom további finomítása érdekében szükségesnek látja, hogy a kutatások kibontakozzanak a pszichológiai orientáció merev szorításából. Olyan változókat is figyelembe kell venni, mint az érintkező csoportok nagysága, társadalmi struktúrája és politikai kultúrája, értékkongruenciája, technológiai fejlettségi szintje és demográfiai sajátosságai, valamint az érintett egyének státuszviszonytalansága és szerepkonfliktusai. A kutatók „módszertani szorongását“ az okozza, hogy nem képesek kitörni a modern és hagyományos társadalmak minden elméleti továbblépést akadályozó kettősségéből. A legtöbb tanulmány ugyanis a nyugati civilizáció szemszögéből vizsgálja az ettől eltérő kultúrákat.

Az akkulturáció komplex, dinamikus folyamat, amely egy adott kultúrán belül egyéb dinamikus folyamatoktól el-

térően, mindig egy idegen kultúrával való kölcsönhatás. Ha egy fejlettebb civilizáció átvételéről van is szó, a nyugati kultúra elemeit többnyire szelektív módon sajátítják el (pl. a japánok a XVII. században). Az újabb kutatások különbséget tesznek aktív-zinkretikus és passzív-imitatív akkulturálódás között attól függően, hogy az érintett kultúra hajlékony-e vagy merev. Hajlékony például az ültetvényes rabszolgák néger kultúrája, mert nyugat-afrikai előtörténetében az iszlámmal való érintkezésben már felkészült, kellőképpen rugalmassá vált egy új „alkalmazkodáshoz“. Merev kultúrájuk volt a gyarmatosítás következtében kipusztult indián népeknek.

Az ENSZ, a Világbank és más fejlesztési segélyprogramok gyakran csak az akkulturációs folyamat gazdasági oldalát tartják szem előtt. A modern akkulturációs kutatások tágabb perspektívái nemcsak hogy történelmi összefüggéseiben látattják e folyamatot, hanem politikai, emberi oldalaira is felhívják a figyelmet. Werner K. Ruf, Ottmar Kliem és Urs Bitterli tanulmányai az akkulturációt jellegzetesen a Harmadik Világ problémájának tekintik. Kutatásának elméleti és gyakorlati fontossága szerintük a dekolonizációval függ össze, s mint ilyen, semmiképpen sem tekinthető semleges problémának.

ELMÉLET KÉT FIZIKAI VILÁGRÓL (II Nuovo Cimento, 1974. 1.)

Az elméleti fizikusok közül egyre többen helyezkednek arra az álláspontra, miszerint a speciális relativitáselmélet matematikai alapját alkotó Lorentz-transzformációk nemhogy kizárnák a fénynél sebesebben mozgó anyagi objektumok létezésének a lehetőségét (amint ezt sokáig elhamarkodottan állították), hanem ellenkezőleg, megfelelően értelmezve őket, formális keretet nyújtanak az ilyen objektumok létezéséhez. E. Recami és R. Mignani olasz fizikusok a Lorentz-féle transzformációkat fénysebességnél nagyobb sebességből vonatkoztatási rendszerekre is kiterjesztették, s az új, általánosított transzformációs csoport alkalmazásával igen érdekes következtetésekre jutottak.

A szerzők szerint a világ kétféle „fizikai“ objektumból állhat; ezek a fénynél kisebb sebességű *bradionok* és a fénynél sebesebb *tahionok*. A fénysebességgel haladó luxonok ebben az értelemezésben sajátos, egyedi helyzetük miatt „nem fizikaiak“-nak tekintendők. A fénysebességnek mind a bradionok, mind a tahionok számára határjellege van; az előbbieknél felső, az utóbbiaknál alsó

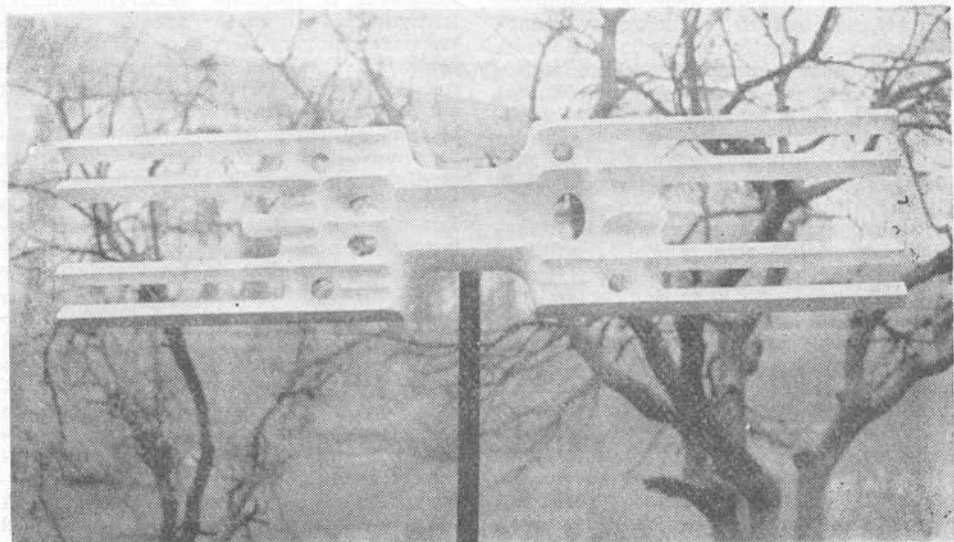
határát jelenti. A nulla és végtelen sebességek egymásnak megfelelői, illetve szimmetrikusai a két világban, azaz a nulla sebesség a bradionok számára ugyanaz, mint a végtelen sebesség a tahionok esetében.

A Lorentz-transzformációknak fénynél sebesebb vonatkoztatási rendszerre való kiterjesztése a speciális relativitáselmélet kiterjesztését jelenti. Ennek egyik alapelve szerint a fizika törvényei minden tehetetlenségi rendszerben azonosak. Az olasz fizikusok elméletében a „minden tehetetlenségi rendszer“ fogalma a feltételezett fénynél sebesebb rendszereket is magában foglalja. Ha tehát a tahionok világában azonos objektumok léteznek, mint a bradionokéban, akkor azonos fizikai törvények is uralkodnak. Ezt az elvet a szerzők „dualitási elv“-nek nevezik. A második elv, amelyet bevezettek, az úgynevezett „tahionizációs elv“, amely szerint valamely bradionikus fizikai törvényszerűség tahionikus megfelelőjét úgy kaphatjuk meg, hogy az egyenleteket formálisan szorozzuk i -vel, ahol $i = \sqrt{-1}$, s a „klasszikus“ relativitáselméletben a négydimenziós tér-idő-kontinuum idő jellegű intervallumaira jellemző. Mivel $i \times i = -1$ valós szám, ebből az következik, hogy valahányszor egy bradionikus rendszerben tér jellegű intervallumról beszélünk, a tahionikus rendszerben ez idő jellegű intervallumként nyilvánul meg — és fordítva. Ez az inverzió igen érdekes sajátossága az új, általánosított Lorentz-transzformá-

cióknak, s a téridő szervesebb egységére, bizonyos belső szimmetriájára enged következtetni. Ugyanez a transzformációknak az elektrodinamika törvényeire való alkalmazásával arra a meglepő eredményre jutunk, hogy például egy pozitív töltésű bradion egy tahionikus rendszerben negatív töltésűként jelenik meg, tehát egy részecske a saját antirészecskéjeként viselkedik. Hasonlóképpen az egyik világ elektromos töltéseinek a másik világban „mágneses“ töltésként kellene jelentkezniük (a mágneses monopólusokat feltételelesen már mások is azonosítani próbálták a tahionokkal).

A Doppler-effektusra alkalmazva az új transzformációkat, arra a következtetésre jutunk, hogy egyik világból származó hullámok a másikban fordított időrendi sorrendben (negatív frekvenciával) jelentkeznek. Ez igen fontos lehet a kozmológia számára, mert ha sikerül olyan hullámokat észlelnünk, amelyek valamilyen ismert törvényszerűség alapján emittálódnak, az időrendi sorrend alapján eldönthetjük, hogy a hullámok bradionikus vagy tahionikus forrásból származnak-e.

Az általánosított Lorentz-transzformációk segítségével nyert elméleti következtetések mindeddig nem ellenkeznek a tapasztalattal. Lehetséges, hogy a fenti elvek alapján kissé rendet lehet majd teremteni az elemi részecskék egyre áttekinthetlenebb világában — amint ezt maguk a szerzők is remélik.

Szakács Béla szobra